

Teodor Llorente, *Poesies i proses valencianes*. Estudi introductor i edició de Rafael Roca. Modernització lingüística de J. E. Estrela i R. Roca, València, Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, 2017, 470 pp., ISBN: 978-84-7822-697-9

Sovint, alguns personatges de la cultura nostrada han patit una visió esbiaixada de la seua obra, moltes vegades influïda per qüestions ideològiques i dissimulada amb subtils filigranes polítiques que n'han enterbolit la veritable magnitud. El cas de Teodor Llorente no n'és una excepció: la seua condició de burgés i conservador, juntament amb el fet d'haver portat endavant una Renaixença que, segons alguns analistes, podia ser titllada de «poc fructífera» i mancada d'un esperit «nacional» com la del Principat, són fets que no han estat mai ben païts pels uns i pels altres i, dissortadament, després de la seua mort, la seua figura no va reluir tant com hagués merescut.

Però el fet d'identificar el segle XIX amb la seua figura no és casualitat, atés que Llorente ens ha llegat una obra social, lingüística i literària digna d'admiració que bastaria ella sola per il·lustrar aquell període. De fet, l'investigador i professor de la Universitat de València Rafael Roca, que és actualment el millor especialista en la seua figura i obra literària, ha hagut d'esmerçar molts anys en l'estudi i la recuperació d'aquest clàssic contemporani, i ara s'ha encarregat d'aplegar l'obra completa del patrici valencià, en prosa i en vers, en un volum de 470 pàgines i que ha tret a la llum la Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació.

Tot i que el recull recolza en uns treballs precedents força meritoris, com ara el llibre *Poesia valenciana completa*, que el 1983 publicaren Lluís Guarner i Francesc Pérez i Moragón a l'editorial Tres i Quatre, i el volum *Obra valenciana completa*, una edició que el mateix Roca preparà i publicà amb el suport de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, aquesta nova edició del professor Roca es presenta com un treball més complet, i, encara, esmena alguna distracció anterior. A més, *Poesies i proses valencianes* conté novetats ben sucoses —com ara aplegar tota l'obra de Llorente en prosa valenciana— i és just destacar-ne la modernització lingüística dels textos que s'hi presenten, amb la voluntat de facilitar l'acostament a lectors no especialitzats. És cert, com bé afirma Roca, que Llorente emprà «la més acurada de les ortografies del català», un model lingüístic que pretenia depurar la llengua dels barbarismes, els vulgarismes i altres vicis heretats dels sainets de Bernat i Baldoví o Escalante: es tractava d'evitar una vertadera anarquia ortogràfica que s'estenia arreu del domini lingüístic de finals del segle XIX, i que regnava a València, atés l'esperit acomodatit dels seus conciutadans. En l'actualització lingüística de l'obra llorentina ha participat el filòleg

i professor Josep Enric Estrela, especialista en Constantí Llombart i estudis també del moviment renaixencista, que ha portat a terme una modernització pensada per al lector del segle XXI.

Pel que fa al contingut i l'estructura del llibre, cal destacar els dos escrits que serveixen de prelude a la presentació dels textos de l'autor. En primer lloc, hi trobem una interessant presentació de Francesc Pérez i Moragón, en què posa en relleu la importància de trencar amb «aquella tràgica discontinuïtat en el coneixement i reconeixement de les grans figures de la tradició literària valenciana», tot ressaltant la vàlua de l'obra pel fet de posar a l'abast del gran públic l'obra llorentina. Tot seguit, l'estudi preliminar del mateix professor Roca repassa cadascun dels vessants de la trajectòria vital del patrici i narra els obstacles en la dignificació de la seua posteritat. Així, ens relata com Llorente, des de 1861 fins a 1904, inicià una fecunda labor periòdica que brotà de manera primerenca en *La Opinión* i culminà en *Las Provincias*, que va dirigir des del 31 de gener de 1866, quan isqué al carrer el primer número del diari. Paral·lelament, i gràcies al mestratge de Marià Aguiló, Llorente es lliurà a la causa renaixencista i participà ben activament en els Jocs Florals de Barcelona. L'any 1878 formà part del grup de persones que fundaren l'entitat Lo Rat Penat, des d'on impulsà una Renaixença cultural «apolítica» i enaltí el penó de la dignificació lingüística i literària, que va fer onejar també des de la *Revista de Valencia* (1880-1883), des de diverses publicacions culturals i com a cronista de la ciutat de València. De mica en mica, el treball de Llorente bastia, així mateix, els lligams culturals entre els diversos territoris de parla catalana. A més, i com comenta el mateix Roca, Llorente també portà endavant una dedicació política, el posicionament de la qual evolucionà des del liberalisme moderat fins al monarquisme i el conservadorisme, i s'alineà amb el corrent regeneracionista que Francisco Silvela promogué en oposició a Antonio Cánovas del Castillo. Durant la dècada de 1890 fou diputat a Corts tres vegades i exercí de senador una vegada.

Però l'aspecte del patrici més conegut per tothom és el d'escriptor i, com a tal, fou un poeta fecund —algunes de les seues composicions han esdevingut peces força emblemàtiques i... ai!, de vegades símbol del folklore valencià— i un gran orador, per la qual cosa produí, en la València de llavors, un considerable nombre de discursos i conferències, alguns dels quals es presenten ara, atés que formen part de la seua obra valenciana en prosa. Pel que fa a l'obra poètica de Llorente, Roca distingeix dues grans etapes des del punt de vista esteticoliterari: la inicial, en què preval la poesia sentimental i amatòria; i la de maduresa, en què predomina la lírica pairalista i de certamen. I és, precisament, la segona etapa, aquella que destaca per reunir les millors peces, les més

conegudes i emblemàtiques. Es tracta de composicions com ara «Floreta sens nom», «Arròs en fesols i naps», «Cançoneta amorosa», «Vora el barranc dels Algadins» o «La barraca». Aquests escrits exalçaven les virtuts d'un paisatge idealitzat, harmònic i plaent, que passava per lloar les virtuts de la gent més modesta i els plaers més senzills de la vida —com en el cas dels dos primers poemes esmentats. Llorente, clarament, s'erigí en un veritable conreador de la bellesa estètica i en el creador d'una mitologia valenciana que s'inspirava en la varietat i la riquesa de la terra. L'últim poema, però, no estava exempt de polèmica: Roca, a partir d'algunes afirmacions fetes per Guarnier (1983), que el considerava «el punt culminant de la lírica llorentina», afirma que la composició no només evoca un element del paisatge de l'Horta de València, sinó que també simbolitza «la resignació, l'esperança i la laboriositat incansables» amb què els seus habitants afronten la vida, i no deixa de ser un símbol d'una determinada organització social patriarcal. A partir d'aquestes construccions poètiques, alguns autors batejaren l'estil de Llorente. Enric Duran i Tortajada, l'any 1930, el denominà «paisatgisme sentimental», mentre que Fuster, posteriorment, arribà a teoritzar aquelles expressions com un corrent líric característic. Llorente cloïa una etapa de patriarcalisme social i poètic, per obrir-ne una de mitificació de l'espiritualisme cristià, d'apologia de la vida austera i d'idealització de la natura.

D'altra banda, tot i que de manera menys significativa, Llorente produí algunes composicions en prosa, que constitueixen una vintena de textos, entre els quals trobem discursos, conferències, pròlegs i articles.

Aquest nou recull elaborat per Roca, a més, incorpora una composició lírica inèdita que es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, titulada «Caritat», i que fou redactada en 1885; i també dos textos desconeguts fins ara: un discurs que el patrici pronuncià en octubre de 1906 a l'Ateneu Barcelonès i la necrològica que publicà, en març de 1908, arran de la mort del seu amic Josep Enric Serrano Morales.

Poesies i proses valencianes és, en definitiva, el resultat de la perseverança d'un especialista en la figura de Llorente, que es tradueix en un complet i ben editat recull dels textos conservats d'un autor que va saber afrontar una situació sociolingüística adversa, tot optant per escriure en una llengua que no estava de moda entre els literats del segle XIX, i menys encara, entre els de la burgesia, la classe social a la qual pertanyia. Amb aquest nou llibre a les nostres mans, el lector podrà assaborir el món literari de la millor part de la Renaixença valenciana, molt discutida al llarg del temps, pel seu caràcter «apolític»; però, indubtablement, i més encara des del posicionament de Llorente, reviscoladora de la diluïda identitat valenciana, que va veure com es podia fer un ús culte de la seua llengua, en aquell moment relegada a l'àmbit còmic i

satíric i sadollada penosament d'una dosi considerable de diglòssia. Esperem, doncs, que aquest nou volum pugui contribuir, d'alguna manera, a apaivagar els prejudicis relacionats amb l'obra de Llorente en particular i del nostre segle XIX en general, i a fer gaudir el lector d'una poètica amerada de reminiscències clàssiques, d'una prosa farcida d'eloqüència i, en definitiva, d'una obra feta per un clàssic imprescindible en aquell temps i en els nostres dies.

ALAITZ ZALBIDEA BERENGUER
Universitat de València
alaitzalbidea@gmail.com